

ЕТИКА АДВОКАТА ПРИ СПІЛКУВАННІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ І ВИКОРИСТАННІ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

ETHICS OF A LAWYER WHEN COMMUNICATING IN SOCIAL NETWORKS AND USING THE INTERNET

Дядик В.О., студентка 1 курсу магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню етичних вимог, які ставляться до адвокатів як представників правничих професій, у процесі здійснення використання мережі Інтернет. Дослідження в даному напрямку актуалізуються, по-перше, з огляду на неспинний розвиток технологій й віртуальної комунікації, а по-друге, через суспільну значущість та необхідність підтримання авторитету інституту адвокатури в суспільстві. Тому за змістом статті авторкою детально проаналізовано чинне законодавче регулювання питання визначення меж допустимої поведінки адвоката при використанні мережі Інтернет, зокрема приписи, закріплені в Правилах адвокатської етики, актуальну судову практику Верховного Суду та рішення кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

За змістом статті окреслено ряд переваг, які отримує адвокат для своєї професійної діяльності завдяки активному та якісному використанню форм електронної комунікації. Водночас у процесі дослідження авторкою приділено особливу увагу принципам, яких має дотримуватись адвокат під час здійснення такої комунікації в мережі Інтернет. Найбільш повно розкрито дотримання вимог конфіденційності, достовірності (як щодо правдивості інформації, так і щодо ідентифікації автора контенту), уникнення конфлікту інтересів у поєднанні з незалежністю у здійсненні адвокатської діяльності. Особливу увагу у процесі дослідження було приділено висвітленню питання «дружби» у соціальних мережах адвокатів та представників інших правничих професій і її впливу на судовий процес, в якому беруть участь такі учасники.

Відповідно до здійсненого аналізу чинного законодавства, авторка виокремлює та розкриває зміст вимог, що є обов'язковими до дотримання під час використання мережі Інтернет, зокрема підтримання репутації, іміджу, статусу, авторитету адвокатів, врахування потенційних наслідків та дотримання традицій української адвокатури. Крім того, визначено сферу поширення правил поведінки адвокатів у мережі Інтернет, як предметно, так й щодо сфер суспільного життя, непов'язаних з виконання професійних обов'язків.

Додатково автором досліджено питання притягнення до дисциплінарної відповідальності за недотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет: наведено перелік скарг на адвокатів, з якими найчастіше звертаються, та засвідчено повноваження суду перевіряти виключно законність процедури накладення стягнення, а не наявність складу дисциплінарного проступку, що свідчить про дискреційність повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури у процесі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема й за проступки, вчинені при використанні адвокатом форм комунікації у мережі Інтернет.

Ключові слова: адвокат, адвокатська етика, соціальні мережі, Інтернет, принципи поведінки, форми комунікації, дисциплінарна відповідальність адвоката.

The article is devoted to the study of ethical requirements that apply to lawyers as representatives of legal professions in the process of using the Internet. Research in this direction is being updated, firstly, due to the constant development of technologies and virtual communication, and secondly, due to the social significance and the need to maintain the authority of the advocacy institute in society. Therefore, according to the content of the article, the author analyzed in detail the current legislative regulation of the issue of determining the limits of permissible behavior of a lawyer when using the Internet, in particular the prescriptions enshrined in the Rules of Lawyer Ethics, the current judicial practice of the Supreme Court and the decisions of the qualification and disciplinary commissions of the bar.

The content of the article outlines a number of advantages that a lawyer receives for his professional activity thanks to the active and high-quality use of forms of electronic communication. At the same time, in the process of research, the author paid special attention to the principles that a lawyer should follow when conducting such communication on the Internet. Compliance with the requirements of confidentiality, authenticity (both regarding the truthfulness of information and the identification of the author of the content), avoidance of conflict of interests in combination with independence in the implementation of advocacy activities are most fully disclosed. In the course of the research, special attention was paid to the issue of "friendship" in the social networks of lawyers and representatives of other legal professions and its influence on the legal process in which such participants participate.

In accordance with the analysis of current legislation, the author singles out and discloses the content of the requirements that are mandatory to comply with when using the Internet, in particular maintaining the reputation, image, status, authority of lawyers, taking into account potential consequences and observing the traditions of the Ukrainian legal profession. In addition, the sphere of dissemination of the rules of conduct of lawyers on the Internet, both substantively and in relation to spheres of public life unrelated to the performance of professional duties, is determined.

In addition, the author investigated the issue of bringing to disciplinary responsibility for lawyers' non-compliance with the rules of legal ethics when using the Internet: a list of complaints against lawyers with whom they are most often contacted is given, and the authority of the court to check exclusively the legality of the procedure for imposing fines, and not the presence of a disciplinary offense, which indicates on the discretionary powers of the qualification and disciplinary commissions of the bar in the process of bringing a lawyer to disciplinary responsibility, in particular for misdemeanors committed when the lawyer uses forms of communication on the Internet.

Key words: lawyer, lawyer's ethics, social networks, Internet, principles of behavior, forms of communication, disciplinary responsibility of a lawyer.

Вступ. Останні десятиліття характеризуються надзвичайно стрімким розвитком науки та технологій, тому нещодавно теперішній історичний період іменується «інформаційною епоєю» або ж «цифровою епохою». З появою мережі Інтернет та набранням нею всеохопної популярності її використання зводиться не лише до пошуку необхідної інформації, а є одним з головних факторів глобалізаційних процесів та багатогалузевої інтеграції. Разом з тим, значущість електронних форм комунікації стрімко підвищилась з початком пандемії COVID-19, коли, з огляду на впроваджені державами та всією міжнародною спільнотою обмеження, майже весь цивілізований світ мав перейти в «онлайн» задля запобігання поширенню

хвороби та збереження можливості й надалі здійснювати власну професійну діяльність. Тенденції до використання онлайн-комунікації, безсумнівно, зберігаються й сьогодні.

У сучасних умовах профіль у соціальних мережах вже є невід'ємною частиною особистого бренду представників різноманітних професій, своєрідною «візитною карткою», що демонструє як особисті, так і професійні здобутки й досягнення, виступає інструментом для пошуку й залучення потенційних клієнтів, а також є місцем, де можна чітко окреслити власну думку з будь-якого питання. Натомість у розрізі таких понять як індивідуальність, самовираження та свобода слова не варто забувати про етичні межі, які не завжди є чітко окресленими, але

водночас є критично необхідними. Зокрема, це актуалізується в контексті представників правничих професій, які мають дотримуватись загальних етичних вимог, зокрема й у віртуальному середовищі, враховуючи суспільну значущість та необхідність підтримання авторитету такого роду професій в суспільстві.

Адвокат – це юрист, який має свою специфічну соціальну роль, яка виокремлює його з-поміж інших правників й полягає у захисті осіб від обвинувачення та наданні їм професійної правничої допомоги. Тому питання визначення меж допустимої поведінки адвоката як представника правничої спільноти, зокрема при використанні соціальних мереж, веденні блогу, висловлюванні власної позиції та міркувань на форумах, безперечно, є актуальним в умовах сьогодення. Водночас встановлення норм у професійному спілкуванні адвокатів в мережі Інтернет і врегулювання поведінки адвокатів у соціальних мережах не має набувати занадто дискримінаційного та обмежувального характеру.

Метою статті є дослідження етичних вимог, що ставляться до поведінки адвоката у процесі використанні мережі Інтернет, зокрема при веденні соціальних мереж.

Аналіз останніх досліджень. Питання дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет у своїх роботах досліджували Г. В. Бойко, А. В. Діхтярь, Д. В. Кухнюк, Н. І. Бочуляк, О. М. Овчаренко, Я. В. Фляжнікова, О. О. Храпенко та ін. Проте динамічність розвитку досліджуваної сфери суспільних відносин зумовлює актуальність подальшого дослідження питань, що її стосуються.

Виклад основного матеріалу. Інтернет вже давно перестав бути просто інструментом для отримання необхідної інформації, адже самі користувачі активно перетворюються в надавачів такої інформації. Представники адвокатської спільноти не є виключенням, адже переважна більшість з них слідує за діджиталізацією й використовують мережу Інтернет та її ресурси як, наприклад, можливість доводити до відома населення актуальні юридичні новини, що, безперечно, сприяє просвіті населення й підвищенню рівня правосвідомості в суспільстві. З іншого боку, якісне ведення соціальних мереж, створення власного сайту може надати адвокату багато переваг для його професійної діяльності, серед яких: залучення клієнтів шляхом висвітлення напрямів своєї професійної діяльності та її результатів, прискорення процесу комунікації з клієнтами та зменшення як ресурсних, так і фінансових витрат, обмін досвідом з колегами-правниками з різних куточків країни та світу, сприяння підвищенню власного іміджу та просуванню власних послуг у сфері надання професійної правничої допомоги. Також на сьогодні набирає обертів здійснення онлайн-консультування як індивідуально клієнта, так і висвітлення аналізу того чи іншого юридичного питання для широкого загалу.

Разом з тим, мета регламентації питань, що стосуються меж допустимої поведінки адвокатів в мережі Інтернет, зумовлена роллю інституту адвокатури в державі, який має сприяти утвердженню верховенства права, забезпеченню дотримання прав і свобод людини, їх захисту та відновлення у разі порушення.

Звітно-виборним з'їздом адвокатів України, що відбувся 09 червня 2017 року, було затверджено оновлені Правила адвокатської етики (далі – ПАЕ) [1], що врахували вимоги часу й регламентували, зокрема, дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет в однойменному розділі VIII. Даний розділ вміщує принципи поведінки адвокатів у соціальних мережах та правила їх дотримання, які мають переважно імперативний характер. За змістом зазначеного розділу ПАЕ, принципи використання адвокатом форм спілкування в мережі Інтернет поділяються на три групи:

– незалежність, професійність, відповідальність;

– чесність, стриманість, коректність, гідність;
– толерантність та терпимість, корпоративність та збереження довіри суспільства, конфіденційність, недопущення будь-яких проявів дискримінації [1].

Разом з тим, у розділі VIII ПАЕ не розкривається фактичний зміст наведених принципів, а лише визначаються особливості їх дотримання при використанні адвокатом різного роду форм комунікації у мережі Інтернет.

Крім того, як слушно зазначає Д. В. Кухнюк, зіставлення цих принципів з основними принципами адвокатської етики за ст.ст. 6-13 ПАЕ свідчить про те, що лише два з них збігаються (незалежність та конфіденційність) [2, с. 40]. Згідно з чинною редакцією, ст. 12-1 ПАЕ додає до даного переліку також чесність. Таким чином, кількість принципів, що мають бути дотримані під час використання мережі Інтернет адвокатами, є більшою за кількість основних принципів адвокатської етики. Можна припустити, що такий підхід з'їзду адвокатів України спрямований на доповнення принципами використання адвокатом форм спілкування в мережі Інтернет загальних принципів адвокатської етики з урахуванням специфічності сфери, якої вони стосуються, та публічності таких форм комунікації й способу висвітлення позицій адвокатів.

Основоположним в контексті питання регламентації правил поведінки адвоката в мережі Інтернет є те, що за змістом пункту 1 частини 1 статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дотримання правил адвокатської етики є одним з основних професійних обов'язків адвоката [3]. Аналіз правового регулювання у сфері електронної комунікації адвокатів, запровадженого в ПАЕ, свідчить про обов'язок дотримання адвокатами під час використання мережі Інтернет таких вимог:

1. Підтримання репутації, іміджу, статусу, авторитету адвокатів та адвокатури в цілому (абз. 1 ст. 57, абз. 1 ст. 59, абз. 4 ст. 60 ПАЕ), що є доволі оціночними категоріями, які не мають нормативного визначення, тому тлумачаться у кожному конкретному випадку індивідуально. У розрізі цього питання Д. В. Кухнюк зазначає, що з огляду на таку нормативну невизначеність, допустимість участі адвоката у соціальних мережах визначається виключно на основі оціночних понять та залежить від розсуду органів, наділених правом офіційного тлумачення ПАЕ та дисциплінарними повноваженнями [2, с. 39]. Водночас наявність таких положень пояснюється тим, що адвокати як представники правничих професій мають демонструвати свого роду приклад, бути взірцем правомірної поведінки, сприяти зниженню рівня правового нігілізму в суспільстві та зміцненню довіри до юридичної професії.

2. Дотримання традицій української адвокатури (ст. 60 ПАЕ). Пересічний громадянин сприймає того чи іншого адвоката як особу, яка представляє та говорить від імені адвокатури в цілому. Тому поведінка адвоката, зокрема й у мережі Інтернет, має відповідати правилам, що склалися всередині адвокатської спільноти, та не повинна суперечити вже історично усталеній практиці адвокатської професії й дискредитувати інститут адвокатури в Україні.

3. Урахування потенційних наслідків (ст. 58 ПАЕ). Це стосується, наприклад, питання розголошення адвокатської таємниці, персональних даних або ж наслідків поширення суперечливого та недоречного контенту, який може завдати шкоди авторитету як окремого адвоката, так і адвокатури в цілому.

Звичайно, даний перелік вимог є доволі умовним, але, безперечно, дані обставини враховуються при порушенні дисциплінарної справи проти адвоката кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури та визначенні складу дисциплінарного проступку в тому чи іншому конкретному випадку.

Встановлюючи сферу поширення правил поведінки адвокатів у мережі Інтернет, то варто розставити акценти

таким чином. По-перше, відповідне регулювання поширюється як на контент, що розміщується в мережі Інтернет адвокатом у вигляді публікацій, консультацій, статей тощо, так і коментарів, які залишає адвокат під публікаціями чи коментарями інших членів онлайн-спільноти. У обох випадках адвокат має виявляти розумну стриманість у висловлюваннях та поважати точки зору інших користувачів, які можуть відрізнятись від його власних. Крім того, ПАЕ також встановлюють обов'язок адвоката під час здійснення комунікації в мережі Інтернет бути обережним з коментарями, які можуть відображати позицію, що протилежна позиції його клієнта [1]. Отже, правила поведінки адвокатів у мережі Інтернет охоплюють усі види форм віртуальної комунікації та змісту висловлювань адвоката у процесі їх використання.

По-друге, Верховний Суд у своїй постанові від 24 червня 2020 року у справі №815/1830/18, що стосувалась порушення дисциплінарної справи проти адвоката за висловлювання в шкільній групі її дитини у додатку Viber, дійшов висновку про те, що дія Правил адвокатської етики поширюється не тільки на всі види адвокатської діяльності, але і на іншу діяльність (дії) адвоката, в тому числі й соціально-публічну діяльність адвоката [4]. Тому доводи позивачки, що в даному випадку вона діяла виключно як мати, а не як адвокат, були відхилені судом, що свідчить про те, що дії адвоката мають відповідати його статусу й у всіх інших сферах суспільного життя.

Доволі впевнено можна стверджувати, що провідне місце серед етичних вимог, що ставляться до поведінки адвоката під час спілкування у мережі Інтернет, є дотримання **конфіденційності**. Як влучно зазначає Н. І. Бочуляк, соціальні мережі дають можливість досягати ефективнішої й швидшої комунікації не лише у середині адвокатської спільноти, а й у відносинах адвокат-клієнт. Разом з тим, використовуючи мережу Інтернет у своїй діяльності, адвокати також повинні пам'ятати, що це надає не тільки величезні можливості, але й створює певні ризики, в першу чергу пов'язані з можливим розголошенням адвокатської таємниці [5. с. 112]. Тому адвокат має бути вкрай обережний під час публікації дописів, що висвітлюють проблему, з якою звернувся клієнт, або стосуються його персональних даних, навіть якщо метою є виключно демонстрація наявності досвіду в веденні того чи іншого виду справ. Крім того, згідно з вимогами ПАЕ, розміщення інформації, пов'язаної зі здійсненням адвокатської діяльності, без попередньої письмової згоди клієнта не допускається [1].

Крім вищезазначеного, ПАЕ ставлять вимоги до **достовірності** будь-яких заяв та коментарів адвоката при використанні всіх форм спілкування в мережі Інтернет. Зокрема, дана вимога логічно впливає з абзацу 3 статті 59 ПАЕ.

Практично можна виокремити два аспекти критерію достовірності. По-перше, всі публікації, що поширюються адвокатом, мають містити виключно правдиву, підтверджену інформацію, яка не має вводити в оману читачів. Натомість, з іншого боку, гарантією достовірності має виступати й можливість точної ідентифікації особи, яка здійснила ту чи іншу публікацію. Як зазначає Г. В. Бойко, саме неможливість ідентифікації конкретної особи в мережі Інтернет викликає проблеми під час розгляду скарг дисциплінарними палатами кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, тому якщо в соціальній мережі від імені адвоката було здійснено публікацію або залишено коментар, який за своїм змістом не відповідає ПАЕ, проте адвокат не визнає такі дії, встановити, хто саме здійснив відповідну публікацію є фактично неможливим [6, с. 14]. З огляду на це, для того, щоб адвокат міг забезпечити себе від подібних ситуацій й можна було встановити зв'язок адвоката з відповідним акаунтом, варто запропонувати активніше використовувати вже закріплені

нормативно-правовими актами механізми. Наприклад, якщо звернутися до Порядку ведення єдиного реєстру адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 74 від 22 серпня 2022 року (зі змінами), то пункт 3.1.8. визначає, що за заявою адвоката до Єдиного реєстру адвокатів України можуть бути внесені, зокрема, відомості щодо адрес його офіційних сторінок в соціальних мережах [7].

Питання ідентифікації особи, що є автором контенту, звичайно, постає на практиці. Зокрема, у рішенні Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 27.09.2018 № IX-002/2018 у справі за скаргою на рішення дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Луганської області про відмову в порушенні дисциплінарної справи щодо адвоката комісія дійшла до висновку, що наявні скріншоти сторінок адвоката із соціальної мережі Facebook не можуть слугувати доказом розміщення й поширення інформації саме цим адвокатом, оскільки неможливо достовірно ідентифікувати особу, яка створила й розповсюджує вказані скаржником електронні документи у соціальній мережі Facebook [8]. Таким чином, достовірність опублікованої інформації та можливість притягнення відповідальності за порушення цієї вимоги перебуває у логічному взаємозв'язку з ідентифікацією автора такої публікації.

Окрім вже зазначених вище вимог, ПАЕ в абзаці 7 статті 58 ставлять перед адвокатом обов'язок виключити можливість виникнення **конфлікту інтересів** з клієнтами, колегами, суддями, процесуальними опонентами та іншими особами та їх об'єднаннями [1]. Дана вимога корелюється з загальним принципом адвокатської етики – незалежністю у здійсненні адвокатської діяльності й за обсягом може стати предметом окремого дослідження. Водночас в даному контексті варто звернути увагу на питання «дружби» у соціальних мережах адвокатів та представників інших правничих професій, зокрема суддів та прокурорів, з огляду на особливості ролей у процесі кожного з них. Як зазначає суддя Верховного суду О. Р. Кібенко, українське законодавство не висвітлює ці питання, але частково на нього надає відповідь висновок Комітету з питань суддівської етики штату Меріленд від 12 червня 2012 року [9]. Даний висновок містить аналіз практики різних штатів, яка, як не дивно, місцями доволі суттєво відрізняється між собою. Наприклад, комітети з питань етики штатів Флорида, Оклахома та Массачусетс дійшли висновку про неможливість такої «дружби» в соціальних мережах судді та адвоката, який є або може бути учасником процесу, що таким суддею розглядатиметься. Протилежної думки дійшов комітет з питань суддівської етики штату Каліфорнія, який не виступає проти взаємодії представників різних видів юридичних професій у соціальних мережах за умови врахування низки факторів, серед яких характер сайту соціальної мережі, кількість «друзів» на сторінці, практика судді щодо включення осіб до кола «друзів», частота появи адвоката на засіданні даного судді [9]. Таким чином, не можна однозначно стверджувати, що «дружба» в соціальних мережах адвоката з іншими користувачами може бути прирівняна до дружби в реальному житті, але у випадку появи сумнівів щодо наявності конфлікту інтересів та, зокрема, безсторонності судді під час судового процесу, де бере участь відповідний адвокат, варто оцінювати ситуацію, що склалася за суб'єктивним та об'єктивним критеріями. Дані критерії неодноразово висвітлювались у практиці Європейського суду з прав людини й знайшли своє тлумачення, зокрема, у справі «Паунович проти Сербії», предметом якої й було саме встановлення наявності чи відсутності конфлікту інтересів [10]. Отже, питання запобігання конфлікту інтересів та дотримання незалежності в адвокатській діяльності неодмінно постають й при використанні форм онлайн-спілкування.

У практичному полі, відповідно до узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет, предметами скарг на адвокатів найчастіше стають: поширення неправдивих та (або) образливих відомостей, що принижують честь і гідність конкретних осіб, порушення презумпції невинуватості; використання нецензурної лексики; опублікування викривленої інформації, яка підриває авторитет та престиж професійної діяльності адвокатури та (або) правосуддя; розголошення адвокатської таємниці або персональних даних [11].

Відомо, що порушення правил адвокатської етики, зокрема й при використанні мережі Інтернет, є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, тому за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката може бути застосоване передбачене законодавством дисциплінарне стягнення. Звичайно, у разі незгоди адвоката з застосованим до нього дисциплінарним стягненням він може оскаржити рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури до суду. Водночас суд в такому випадку наділений повноваженнями перевірити виключно законність процедури накладення стягнення, а не наявність складу дисциплінарного проступку. Про це свідчить, зокрема, правова позиція Верховного Суду, викладена у постановках від 25.06.2018 у справі №810/1972/17, від 24.06.2020 у справі №813/2639/18, від 14.12.2020 у справі № 821/1030/17, згідно з якою правову оцінку рішенням дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії суд надає виключно у контексті дотримання відповідної процедури, не втручаючись у надану відповідачем юридичну оцінку доказам, зібраним у ході процедури проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката на предмет їх достатності [12]. Дані обставини свідчать про дискреційність повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комі-

сій адвокатури як органів адвокатського самоврядування у процесі притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, зокрема й за проступки, вчинені при використанні адвокатом форм комунікації у мережі Інтернет.

Висновки. Дійсно, динаміка розвитку суспільних відносин та технологій спричиняє появу нових форм комунікації, провідним інструментом яких на сьогодні є мережа Інтернет. Якісне ведення соціальних мереж та використання інших форм спілкування в мережі Інтернет надає адвокату велику кількість переваг у процесі здійснення адвокатської діяльності. Натомість специфіка професії адвоката як різновиду правничої професії, що має специфічні цілі та завдання, повинна відповідати загальним етичним та деонтологічним вимогам й тісно пов'язана з суспільством, часом потребує впровадження істотних обмежень щодо свободи висловлювань адвоката та поширення ним інформації у мережі Інтернет.

Метою регламентації правил професійного спілкування адвокатів у мережі Інтернет є спонукання адвокатів до недопущення непрофесійної та неетичної поведінки задля підтримання репутації, іміджу, статусу, авторитету адвокатів та адвокатури в цілому, передбачення можливих наслідків такої поведінки та дотримання традицій української адвокатури.

Водночас правове регулювання поведінки адвокатів у соціальних мережах не має набувати занадто дискримінаційного та обмежувального характеру, зокрема з огляду на визнання Верховним Судом дискреції кваліфікаційно-дисциплінарних комісій під час встановлення складу дисциплінарного проступку та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Запобігти порушенню дисциплінарної справи може поведінка сумлінного адвоката, яка відповідає всім встановленим етичним вимогам і принципам як під час здійснення професійної діяльності у реальному житті, так і при використанні різного роду форм спілкування у мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА

1. Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року (зі змінами, затвердженими з'їздом адвокатів України 2019 року 15 лютого 2019 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (дата звернення: 21.03.2023).
2. Кухнюк Д.В. Адвокатська етика у віртуальній реальності. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск: Адвокатська етика*. 2019. С. 39-43. URL: https://kdka.od.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/voa-AE-2019-OBL_.pdf (дата звернення: 21.03.2023).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 21.03.2023).
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760> (дата звернення: 21.03.2023).
5. Бочуляк Н.І. Адвокати та соціальні мережі: етико-професійні аспекти кореляції. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*. № 23. с. 111-115. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/207> (дата звернення: 21.03.2023).
6. Бойко Г. В. Деякі проблемні питання застосування дисциплінарною палатою правил адвокатської етики при використанні адвокатом мережі Інтернет (за матеріалами дисциплінарних проваджень КДКА Одеської області). *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск: Адвокатська етика*. 2019. С. 14-17. URL: https://kdka.od.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/voa-AE-2019-OBL_.pdf (дата звернення: 21.03.2023).
7. Порядок ведення єдиного реєстру адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 74 від 22.08.2022 (зі змінами відповідно до рішення Ради адвокатів України № 124 від 04.11.2022). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2023-01-02-poryadki-124_63b28bb7a4bfc.pdf (дата звернення: 21.03.2023).
8. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 27.09.2018 № IX-002/2018. URL: <https://vkdka.org/rishennya-ih-0022018-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distiplinaranoi-palati-kvalifikatsijno-distiplinaranoi-komisiji-advokaturi-luganskoji-oblasti-providmovu-v-porushenni-distiplinaranoi-spra> (дата звернення: 21.03.2023).
9. Кібенко О. Чи може суддя товаришувати з адвокатами у фейсбуці? URL: https://m.censor.net/ua/blogs/1106849/chi_moje_suddya_tovarishuvati_z_advokatami_u_feyisbuts (дата звернення: 21.03.2023).
10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Паунович проти Сербії» (заява № 54574/07 від 03.12.2019). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/f5df5e88be21e57ab2b4_file.pdf (дата звернення: 21.03.2023).
11. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет, затверджене Рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-020/2021 від 01.10.2021. URL: <https://vkdka.org/uzagalnennya-distiplinaranoi-praktiki-kvalifikatsijno-distiplinarnih-komisij-advokaturishchodo-dotrimannya-advokatami-norm-advokatskoji-etiki-pri-vikoristanni-merezhi-internet> (дата звернення: 21.03.2023).
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14.12.2020 у справі № 821/1030/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93541504> (дата звернення: 21.03.2023).
13. Діхтярь А. В., Овчаренко О. М. Адвокатська етика у соціальних мережах: проблемні аспекти. *Порівняльно-аналітичне право*. № 1. 2020. С. 612-616. URL: <http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/1-1.pdf> (дата звернення: 21.03.2023).
14. Фляжнікова Я. В. Адвокати у соціальних мережах: проблеми сьогодення. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття : матеріали Міжнародно-практ. конф. (м. Одеса, 17.25.2022). Т. 2. С. 240-243. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/19695> (дата звернення: 21.03.2023).